

האגף לתכנון מדיניות
Department of Policy Planning

قسم التخطيط

**עיקרי נאום ראש הממשלה בנושא יחסי המגזרים בישראל
במסגרת כנס "שיתופים" (בית יהושע, 18 ביוני 2008)**

חברה יהודית מעצם הווייתה היא חברה השואפת לצדק חברתי. ההתעקשות הזאת, שלא להשלים עם עוולות חברתיות ולעשות לבניית עתיד טוב יותר – טבועה בעם ישראל מראשית דרכו. מדינת הרווחה שלנו יונקת את עקרונות הייסוד שלה מהמקורות היהודיים, שם עוצבה דמותנו כעם, שם עוצב יחסינו לעני ולחלש ושם עוצבה תפיסת הצדק החברתי שלנו.

בספר דברים, בפרק ה', נכתב "שִׁמּוֹר אֶת-יוֹם הַשַּׁבָּת... לְמַעַן יָנוּחַ עַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ, כְּמוֹדְךָ".

בספר ויקרא פרק כ"ג – נאמר "לִקְט קִצְיֶיךָ, לֹא תִלְקֹט; לְעֹנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם".

בפרק כ"ה נכתב כי בשנת היובל, "וְשִׁבְתָּם, אִישׁ אֶל אַחֲזָתוֹ, וְאִישׁ אֶל מִשְׁפַּחְתּוֹ".

את תפיסת שוויון ההזדמנויות אנחנו מוצאים שם, בתנ"ך, בחזרה אל הנחלות אחת לחמישים שנה. את הדגש על השתלבות בשוק העבודה אנחנו מוצאים בשמונה מעלות צדקה של הרמב"ם, שראה בעשיית מציאת מלאכה לעני כמעלה העליונה.

המחויבות הערכית שלנו כמדינה יהודית וציונית מעמידה בפנינו סטנדרטים גבוהים, שמחובתנו כממשלה וכחברה לחתור למימושם. אלו הסטנדרטים שמניעים את המגזר השלישי לעשייה החברתית, ואת אנשי העסקים להחזיר לקהילה את שקיבלו ממנה.

אך הנתונה במאה העשרים ואחת, היא אינה עוד במסגרת בתי התפילה או בחוג הקהילה המצומצמת. היא ממוסדת. היא מאורגנת. היא תלת-מגזרית. היא מבוססת על אסטרטגיה.

במציאות הזו, ממשלות חייבות לפעול אחרת. תם העידן בו היתה הממשלה לבדה, כשחקן יחיד המבקש לעשות למען הציבור. היום זו הממשלה ולצידה שותפים לעשייה. לא משום שהממשלה רוצה להתחלק באחריות – אלא דווקא משום שאנחנו עם שלוקח אחריות. על הממשלה לאפשר זאת ולשתף את כל מי שיכול כך שיתאפשר לו לסייע ולתרום.

אי אפשר לטעון כלפי הממשלה הזאת שהיא איננה מעורבת בנושאים החברתיים. אך כשאנו דנים בנושאים החברתיים, הויכוח מלווה בהערות אגב, לפעמים בולטות, לפעמים פחות, שאומרת - אתם הממשלה לא עושים. והיות ואתם לא עושים אז יש גורמים שמתנדבים ועושים במקומכם.

רבתי אנו רוצה לומר משהו, ואני לא אומר את זה משום שאני רוצה לברוח מאחריות. האחריות הכוללת היא תמיד של ממשלה. אבל צריך לזכור שאין מדינה אחת בעולם שבה את כל השירותים הממשלה מספקת לבד. בכל המדינות הנאורות ביותר תפקיד המגזר השלישי ומשקלו הוא דבר מכריע. ואף אחד איננו אומר שאלו ממשלות כושלות ביסודן.

ממשלות רבות בעולם המערבי הבינו בשנים האחרונות שחוקי המשחק השתנו, שיש חשיבות בשותפות בין המגזרים, ושנדרשת לשם כך חשיבה שונה. אני סבור ששותפות כזו מחייבת לא רק חברה אזרחית ולא רק פילנתרופיה מקצועית ופעילה – אלא היא מחייבת בראש ובראשונה להגדיר גבולות.

אולי הדבר החשוב ביותר שיכול לצמוח מכאן הוא לא תחושת האחריות של המגזר השלישי ועוצמתו. אנחנו מכירים בה ואנחנו מעריכים אותה. אני אישית מכיר את האנשים היושבים כאן, ואני מלא הערצה לאכפתיות, למעורבות שלהם, להתנדבות שלהם. הבעיה היא בראש ובראשונה בהגדרת הגבולות, וזוהי נקודת המוצא שיש להבין אותה כדי להתקדם ביחד.

אף ממשלה לא תוכל לעשות כל מה שאזרחי המדינה חושבים שהיא צריכה לעשות. שום ממשלה בשום מדינה, כולל לא במדינת ישראל. חשוב שנדע לכן מהם השירותים הנמצאים בליבת האחריות הממשלתית ומהו קו הגבול שמפריד בינם לבין שירותים אחרים שהם חשובים, שלעתים יוצרים את ההבדל באיכות החיים, אבל שהם עוברים את קו ההגדרה של האחריות היסודית שממשלה נושאת בה.

מיקומו המדויק של הקו המגדיר את שירותי הליבה הוא חלק מתפיסת עולם ערכית, חלק מאידיאולוגיה חברתית. זהו עניין של סדרי עדיפויות. היו ממשלות בישראל שקיצצו בשירותים החברתיים באופן דרסטי כי הם שיקפו מערכת ערכים אחרת. הממשלה שיש לי את הכבוד לעמוד בראשה הרחיבה את השירותים החברתיים במימדים שלא היה להם תקדים בהיסטוריה.

ההסכם שחתמה היום שרת החינוך עם הסתדרות המורים, כחלק מהיישום של רפורמת 'אופק חדש' במערכת החינוך, הוא חלק משינוי סדרי העדיפויות החברתיים שהממשלה זאת מתייבה. הרחבנו במיליארדים את ההשקעה במקומות שחשבנו שחיוני להשקיע בהם, כדי לבנות תשתית אנושית, אזרחית, חברתית שונה לחלוטין במדינת ישראל.

אני גאה על העובדה שאנחנו הגדלנו את ההשקעות בחינוך, שאנחנו מגדילים את ההשקעות בצורה דרמטית בנוער בסיכון, בגיל הרך, בניצולי השואה. ההשקעות הללו משקפות ערכים, הן משקפות סדרי עדיפויות מסוג אחר שאנחנו מאמינים בהם, ושלצערי יכול להיות שממשלות אחרות, מסיבות שונות שזה לא המקום להתנגח עימן, לא הכירו בהן.

הגדלנו את קצבאות הבטחת הכנסה וגם את קצבאות הזקנה. שינינו באופן דרמטי את הדגשים במדיניות החברתית, כך שתהיה משלבת, ותבטיח שוויון הזדמנויות – כך עשינו גם בשינויים הדרמטיים שהתחוללו בתוכנית ויסקונסין, כך החלטנו על הנהגת מס הכנסה שלילי שמתמרץ לצאת לעבודה אך מבטיח שכר שניתן להתקיים ממנו בכבוד.

גם ההחלטה שקבלנו בממשלה לגבי יחסי המגזרים במדינת ישראל היתה החלטה אסטרטגית – שבאה כחלק מתפיסת עולם. היא מניחה תשתית לשותפות אחרת, ומשקפת גם את האבחנה בין שירותי ליבה, בהם האחריות היא כולה של הממשלה, לבין שירותים בהם היא בתפקיד זה שמאפשר, זה שמקדם, זה שמסייע אבל לא בהכרח זה שמפעיל את השירות.

בכל הקשור לשירותי הליבה, קראנו למגזר השלישי להיות שותף בתהליכי קבלת ההחלטות, ולהביא לשולחן הדיונים את הידע הרב שצבר. פעלנו גם להגביר את מעורבותו בהפעלת שירותים חברתיים, במימון המדינה, תוך ניצול יתרונותיו היחסיים.

אנו סבורים למשל שבמדינה שקבעה לעצמה יעד של צמיחה תוך צמצום פערים – ובשנת 2009 זו הפעם הראשונה שבא משרד האוצר והציג זאת כיעד של התקציב הלאומי - יש הכרח למקד את הסיוע בשכבות החלשות, באלו הנזקקים לכך באמת. המיקוד מאפשר כמובן להגדיל את הסיוע, אך החשש הגדול הוא שרבים מהנזקקים – לא באמת מודעים לזכויותיהם.

במצב כזה, הנגשת הסיוע הממשלתי שניתן לאוכלוסיות במצוקה הוא שירות ליבה שהמדינה אחראית לו. אך האם המדינה תגרע מאחריותה אם תפעל עם גורמי החברה האזרחית לפעול להגברת המודעות של אוכלוסיות חלשות לזכויותיהן? זה בדיוק אחד הדברים שבו שיתוף הפעולה בין המגזר השלישי, בין הארגונים האזרחיים לבין הממשלה יוצר שילוב נכון.

שיתוף פעולה מסוג אחר נדרש כאשר מדובר בעולם שמעבר לשירותי הליבה. כאן הממשלה נדרשת לאפשר תהליכים, באמצעות מדיניות מס מתמרצת, באמצעות יצירת פלטפורמות ובאמצעות חיזוק תשתיות, של מידע למשל. זהו המקום בו עלינו ליצור מסגרת ותנאים להצלחה.

האתגר הגדול שעליו דיברתם במהלך היום הזה נוגע לאזור התפר – אותן פעולות שהממשלה רוצה לעודד, אך לא תמיד הם בליבת האחריות שלה. כאן נדרשת שותפות שהמפתח לה, כפי שאמרתי, הוא בהגדרה מדויקת של גבולות.

לא פעם פילנתרופים ועמותות מוכנים לשאת בעלויות של פרויקטים למשך תקופה מוגדרת – ובלבד שלאחר מכן תמשיך אותם המדינה. זה לא סוד, שכאשר מדובר בסכומי כסף גדולים, לא תמיד משרדי הממשלה יכולים לעמוד בפיתוי. כאן אני רוצה לומר שהבעיה היא איננה הושטת היד הממשלתית. רבותי, נאמר את האמת, אין שום גורם שיכול להתחרות עם הממשלה במשאביה, שום גורם פרטי, לעולם לא. הבעיה היא למצוא את האיזון הנכון.

במקרים רבים, היזם הפרטי בא לממשלה ו"מפתה" אותה. הוא אומר תראו, יש לי רעיון, אתם לא התכוונתם לבצע את הדבר הזה, אבל אני מוכן לתת 30% מהעלות, בתנאי שאתם תתנו את ה-70%. עכשיו, אתה אומר לעצמך כך, בעצם השירות הזה חשוב, אם אני לא אתן את זה עכשיו, יתכן מאוד שבעתיד אצטרך לתת. עכשיו יש לי שותף. נכון שהוא נותן רק חלק קטן מההוצאה, אבל זה הופך את כדאיות מתן השירות הזה לגדולה יותר, גם מנקודת מבטה של ממשלה.

זה נכון רק כאשר הפיתוי הזה לא משבש את סדרי העדיפויות הנכונים בראיה הלאומית הכוללת, כדי שחש וחלילה לא יקרה מצב שאנחנו נשקיע בתחום, שבבדיקה מאוונת ונכונה היינו אומרים שהממשלה לא צריכה להשקיע בו. אסור שיקרה מצב שרק בגלל שבא מישהו שבשבילו הפרספקטיבה איננה בהכרח כזו, הממשלה משקיעה את כספה, ואולי על ידי כך היא מונעת מעצמה את האפשרות להשקיע במקום אחר, שבו הכסף הזה דרוש יותר.

לכן חשוב מאוד שממשלה תדע להגדיר במסגרת הגדרת הגבולות הזאת, מה היא לוקחת על אחריותה לטווח ארוך. אם לא כן, כלומר אם משהו איננו בליבת האחריות של הממשלה, הממשלה צריכה להיות מסוגלת בשיתוף פעולה ובהידברות לומר - פה אנחנו לא משקיעים, כי אם נשקיע פה אנחנו נחטא באיזון המורכב הזה של האחריות ונפגע בהכרח במקומות אחרים.

אני מודע לכך שלא תמיד למשרדי הממשלה יש מדיניות ברורה וסדרי עדיפויות. אנו פועלים גם בכיוון זה, ומחייבים היום את המשרדים לתוכניות עבודה, למטרות רב-שנתיות, ליעדים. אך את הגבולות יש להגדיר. אני חושב שעשינו זאת בכמה תחומים, דוגמת נוער בסיכון וילדים בגיל הרך. קבענו סדר עדיפות, הגדרנו משאבים, השקענו את הכספים הללו, זה היה חלק מהגדרת הגבולות.

צריך גם לזכור ולהזכיר ששותפות אין משמעותה ויתור על סמכות ואחריות מצד הממשלה. את מדיניות הממשלה קובעת הממשלה. היא יכולה וצריכה לעשות זאת יחד עם בעלי העניין. היא יכולה לגבש חשיבה – ולדון בה במסגרת של "שולחן עגול". אני מניח שנעשה את זה במהלך השנה הקרובה. אך בסופו של דבר, האחריות היא על הממשלה.

אדוני היושב ראש, ידידי רוני דואק, גבירותיי ורבותי.

יצאנו לדרך חדשה, המהווה אתגר עבורנו, וגם עבורכם. בחודש הבא יכונס בפעם הראשונה השולחן העגול הממשקי. אני אשתתף בו, מתוך הבנה שאחד מהאתגרים הגדולים ביותר שעומדים לפנינו כמדינה מצוי בעולם השותפויות התלת-מגזריות. אין לי ספק שגם הכלים הברוקרטיים הקיימים היום חייבים להשתנות על מנת לאפשר זאת.

זה לא קל, easier said than done. אבל אין ברירה. מוכרחים לעשות מאמץ אדיר לשנות את הדינאמיקה של המערכת הברוקרטית הממשלתית אם ברצינות רוצים לעשות, לחולל איזשהו שינוי בדפוסי הפעולה של ממשלה או בדפוסי שיתוף הפעולה של הממשלה עם גורמים חוץ ממשלתיים. אנחנו רואים שלושה צירי המשך למדיניות הממשלה בתחום הזה:

הציר הראשון הוא **ציר הפילנתרופיה**. בימים אלה אנו דנים בהסדרת מעמדן של עמותות הקרן בישראל, כאמצעי להתמקצעות החברה האזרחית ולעידוד פילנתרופיה מקומית. אני חושב שאנחנו צריכים לעשות יותר, אני קורא לכם לעודד אנשים לעשות יותר ואני קורא לכם לעשות יותר, כדי ליצור סביבה שתומכת בהשקעות חברתיות. רבותי, יש יכולות בחברה הישראלית שחייבות לבוא לידי ביטוי הרבה יותר משמעותי.

הציר השני הוא ציר **היזמות החברתית**. מדינת ישראל התברכה לא רק ביזמי היי-טק מהמעלה הראשונה, אלא גם ביזמים חברתיים מהמעלה הראשונה. כפי שאנו מעודדים מחקר ופיתוח עסקי, עלינו לעודד גם מחקר ופיתוח חברתי.

והציר השלישי, הוא **ציר ההתנדבות**. אתם וודאי יודעים שאחוז ההתנדבות במגזר השלישי בישראל נמוך יחסית. אנחנו צריכים לייצר את הדינאמיקה ואת האקלים החברתי והלאומי שיעודד התנדבות. לפי דעתי הפוטנציאל קיים, הוא נמצא. יש דמויות מובילות שיכולות לתת השראה ולתת דחיפה. העם הזה, בנפשו הוא עם מתנדב, עם מגויס, עם לוחם ועם שיועד ללכת לדגל כשקוראים לו. צריך לעשות הכל כדי שזה גם יקרה.

שילוב הידיים בין שלושת המגזרים חייב להיעשות בצורה מערכתית מושכלת. המדינה תומכת במגזר השלישי במיליארדי שקלים כל שנה, אך תקציב הוא לא השאלה. שותפות מחייבת התמודדות אמיצה עם חששות, עם פחדים, עם חוסר ודאויות ובעיקר עם היכולת לשנות דפוסי חשיבה ולפעול באופן לא שגרתי, בדרך אחרת מזו שהיינו רגילים בה.

אנחנו צריכים לשלב ידיים, לשלב ידיים לפעולה אמיתית. מאחורי שילוב הידיים הזה מסתתרת פעימה של אותו לב שאכפת לו, לב רגיש למה שנעשה סביבו ולב שמוכן לצקת בשותפות הזאת את היסודות שיאפשרו לנו, בסופו של דבר, להשיג את היעדים החברתיים שאנחנו כל כך שואפים להם.

אני רוצה להודות לך, רוני דואק, על שזיכית אותי באפשרות לומר את הדברים האלה, שאני מרגיש אותם עמוק בליבי.

אני רוצה בהזדמנות הזאת לומר לכם, שהממשלה הזאת, שיש לי את הזכות ואת הכבוד לעמוד בראשה, עסוקה רבות בביטחון, במציאת מענים לאיומים הכבדים שמטרידים את עם ישראל מרחוק ומקרוב. היא עסוקה במשאים ומתנים מדיניים כמו שאולי שום ממשלה לפני לא הייתה עסוקה, גם עם סוריה וגם עם הפלסטינים ואולי לא רק איתם, בעזרת השם.

אבל היא לרגע אחד אינה שוכחת שחובתה לטפח כאן במדינת ישראל, בחברה הישראלית, מערכת חינוך מצטיינת, לטפח כאן מודעות חברתית אחרת, לטפח כאן סוג אחר של מעורבות, של אכפתיות, של רגישות אנושית שתחזיר לחברה הישראלית את מה שאפיין אותה פעם, כשהיא הייתה קטנה יותר ומשפחתית יותר, את הסולידאריות שהיא יסוד כוח, יסוד הבניין, יסוד העוצמה וגם יסוד התקווה של כולנו.

תודה רבה לכם.